

Nr 1222

av herr Wictorsson m. fl.

om översyn av bestämmelserna angående statliga bosättningslån.

Statliga bosättningslån beviljas av riksbanken enligt kungörelsen 1946:570 om statliga bosättningslån (ändrad senast 1969:78) med högst 6 000 kr. till trolovade eller äkta makar, ensamstående föräldrar samt till personer som stadigvarande sammanbor under äktenskapsliknande förhållanden. Under budgetåret 1971/72 uppgick antalet beviljade bosättningslån till ett belopp av 44,5 milj. kr. och med ett medelbelopp av 4 916 kr. per lån. Varje kommun utser ett eller flera ortsombud, som biträder med upprättandet av låneansökningar och avger yttrande i låneärenden till riksbanken. För ortsombudens verksamhet finns en av riksbanken den 12 juni 1969 fastställd instruktion.

Av författningsbestämmelserna framgår att bosättningslånen avses utgå till skötsamma läginkomsttagare i samband med den första bosättningen i en stadigvarande familjebostad. I första hand har bosättningslånen ett familjepolitiskt syfte. En påtagligt restriktiv inställning präglar de nuvarande lånereglerna och den prövning av låneansökningarna som sker. Detta har resulterat i att verksamheten stagnerat. Det årliga lånebeloppet har sedan 1967 pendlat mellan 41 och 52 milj. kr., och antalet beviljade lån har t. o. m. minskat från 9 419 år 1967 till 9 059 under budgetåret 1971/72. I årets statsverksproposition noterar också departementschefen att amorteringarna numera överstiger summan av nybeviljade lån.

Under de senaste åren har i landet bedrivits ett omfattande bostadsbyggande, vilket lett till att allt fler människor flyttat in i moderna men också kostsamma bostäder. De ökade bostadskostnaderna har för barnfamiljernas vidkommande mötts med kraftiga ökningar av bostadstilläggen. Trots detta har många av inflyttningskommunerna, särskilt i storstadsområdena, kunnat konstatera att de nya bostadsinnehavarna fått stora svårigheter att klara av sin ekonomiska situation, vilket lett till ett stigande socialhjälpbehov. Orsakerna härtill är flera, men en orsak är den höga skuldsättningen i samband med bosättningen, som gör familjerna sårbara för även mindre variationer i inkomsterna. I en rapport om socialbjälp i Botkyrka kommun från maj 1972 sägs bl. a. följande: "De nyinflyttade i kommunen är ofta ekonomiskt sårbara familjer. De har inga reserver för att klara ens små variationer i inkomst eller utgifter. Det är ofta unga människor som står i början av en dyrbar familjebildning. Barnen är ofta så små att föräldrarna inte kan dubbelarbета."

Sannolikt kommer en fortsatt omfattande bostadsproduktion i allt större utsträckning att tas i anspråk av familjer, som på grund av ung ålder eller andra orsaker har relativt låga inkomster. Får utvecklingen

fortsätta utan åtgärder kommer detta att resultera i ett stigande socialhjälsbehov. För att motverka utvecklingen måste åtgärder vidtas på flera områden, bl. a. beträffande de statliga bosättningslånen. Dessa måste i större utsträckning anpassas till utvecklingen och kunna ställas till förfogande för större grupper än f. n. De nuvarande starkt begränsade reglerna måste ändras, administrationen omprövas och informationen förbättras.

Enligt nuvarande praxis förutsätts för lån en familjeinkomst som inte får överstiga 35 000 kr. Denna regel innebär i dagens samhälle, särskilt i storstadsområdena, att många normalinkomsttagare utesluts från möjligheter att erhålla bosättningslån, särskilt om båda makarna har någon form av förvärvsarbete. I vissa fall leder bestämmelsen till att den ene av makarna, under själva låneprövningen, avstår från sitt förvärvsarbete för att sedan återuppta detta när eventuella lån beviljats. Maximigränsen för familjeinkomsten bör höjas så att den bättre överensstämmer med inkomstförhållandena för normalinkomsttagare.

I nuvarande regler förutsätts att låneansökningen inkommer inom sex månader från det att bosättning skett i en stadigvarande familjebostad. I praxis tillämpas en viss uppmjukning, men det blir regelmässigt avslag om ansökningen inkommer senare än ett år efter den första bosättningen. I nuvarande läge synes inte informationen om bosättningslånen fungera tillfredsställande, vilket leder till att problem uppkommer i samband med denna tidsgräns. Tidsgränsen bör därför förlängas, förslagsvis till ett år, samtidigt som garantier skapas för en bättre information om lånemöjligheterna.

Lånesökande skall kunna redovisa ett tillfredsställande hälsotillstånd, vilket bl. a. inskränker de handikappades möjligheter att erhålla bosättningslån. Familjepolitiska kommittén har förutsatt att särskilda åtgärder måste vidtas från samhällets sida för att bistå de handikappade och att detta huvudsakligen skall ske vid sidan om bosättningslåneverksamheten. Det är riktigt att åtgärder som erfordras på grund av handikappet sker med andra medel, men de handikappade bör så långt som möjligt jämföras med andra grupper i samhället, när det i övrigt gäller samhällets utbud av stöd och hjälp. Därför bör också de handikappade erhålla bosättningslån för att kunna finansiera normala bosättningskostnader och inte bli föremål för en restriktiv prövning grundad på en bedömning av återbetalningsmöjligheterna.

Sökanden till bosättningslån skall vidare ha gjort sig känd för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom, i den mån betingelser härför föreläggas, ådagalagt sparvilja. Instruktionen till ortsombuden föreskriver sålunda, att lån inte kan erhållas om socialhjälp åtnjutits utan samband med sjukdom, oförvårdad arbetslöshet eller annan ömmande omständighet. Erhållen socialhjälp skall också beaktas vid bedömandet av återbetalningsförmågan och därmed också av lånebeloppets storlek. Bakgrunden till dessa bestämmelser är att bosättningslånen betraktas som en social kredit, som lämnas utan någon form av säkerhet från låntagarens sida. Till gruppen av inskränkande bestämmelser hör också

villkoret att skuld för bidragsförskott utgör orsak att avslå ansökningen om inte särskilda skäl föreligger. Har skulden återbetalts genom indrivning anses detta också vara ett indicium på att sökanden inte heller kommer att frivilligt återbetala ett bosättningslån. För att utröna dessa förhållanden åläggs ortsombuden att infordra utdrag ur socialregistren och att noga göra sig underrättade om hur de sociala myndigheterna behandlat lånesökanden. Endast vetskapen om de här angivna bestämmelserna hos de lånebehövande bör verka återhållande. Bestämmelserna strider mot dagens syn på de grupper som är i behov av samhällets stöd och hjälp.

Bosättningslånen är maximerade till 6 000 kr., vilket belopp i dagens läge inte täcker kostnaderna för en familjebosättning. Lånebeloppet har sannolikt maximerats för att en snabb återbetalning av lånen skall kunna ske. Härtill bidrar att återbetalningstiden i praxis begränsats till fem år, trots att författningen medger åtta år. Bestämmelserna torde leda till att kapitalvaror, som i dag anses normala, i större utsträckning än nödvändigt kommer att inköpas på avbetalning, vilket ökar familjernas kostnader och känslighet för även kortvariga, snabba, inkomstminskningar. Lånebeloppet bör uppräknas till att motsvara kostnaderna för en normal familjebosättning och fortsättningsvis anpassas till indexutveckling och standardförändring. För att minska kostnadsbelastningen för familjerna bör även längre amorteringstider kunna accepteras.

Av det föregående framgår att en motsättning uppkommit mellan önskemålet om att bosättningslånen skall vara ett familjepolitiskt stöd med bostadssocial anknytning och kraven på en bankmässig prövning av läntagarna och behandling av låneärendena. Den nuvarande låneadministrationen medverkar sannolikt till att förstärka dessa tendenser. Riksbanken, som drivs av ambitionen att hålla nere låneförlusterna, får dessutom inte helt obetydliga kostnader för administrationen. Mot denna bakgrund kan det ifrågasättas om inte bättre effekter av verksamheten skulle erhållas om kommunerna fick till uppgift att även förmedla statliga bosättningslån.

Kommunerna har som regel, särskilt efter den senaste kommunindelningsreformen, en välutvecklad administration för handläggning av statliga bostadslån och -tillägg och en aktiv social omvårdnad av medborgarna. Kommunerna har också ansvaret för bostadsförmedlingsverksamheten. Redan nu har kommunerna därför en omfattande kontakt med de medborgargrupper som kan komma att efterfråga bosättningslån.

Här kan också noteras att riksdagen i samband med behandlingen av förslaget till riktlinjer för och organisation av samhällets konsumentpolitik m. m. (proposition 1972:33) behandlade ett antal motioner som ville förstärka den lokala konsumentpolitiska verksamheten. Näringsutskottet (NU 1972:40) förutsatte i samband härmed, "att Kungl. Maj:t och de konsumentpolitiska organen själva kommer att betrakta en vidareutveckling av den begränsade lokala verksamheten som en angelägen uppgift och så snart det blir möjligt framlägger de förslag som ytterligare erfarenheter och överväganden kan ge anledning till".

De statliga bosättningslånen avser ett från konsumentpolitisk synpunkt angeläget område. Bosättningslåneverksamheten bör ingå i en lokal konsumentpolitisk verksamhet i kommunal regi.

En överflyttning till kommunerna av förmedlingen av statliga bosättningslån medför sannolikt vissa rationaliseringsvinster för samhället. Kommunerna skulle dock få en viss ökad arbetsbelastning. Det bör dock uppmärksammas att kommunerna redan nu har viss administrativ verksamhet för bosättningslånen och enligt familjepolitiska kommittén även föreslås få överta de nuvarande ortsombudens arbete. De ökade kostnaderna för kommunerna får vägas mot de vinster kommunerna kan påräkna vid en effektivt utformad bosättningslåneverksamhet genom minskande socialhjälsbehov. Vid en överflyttning av bosättningslångivningen till kommunerna förutsätts att kommunerna lämnas stor frihet att, med beaktande av vissa i författningen angivna principiella krav, ombesörja verksamheten med statliga bosättningslån och att staten för verksamheten fastställer årliga medelsramar på samma sätt som nu gäller för de statliga bostadslånen.

Då statliga bosättningslån lämnas utan säkerhet, innebär ett överförande av administrationen till kommunerna att dessa, i inte obetydlig utsträckning, ges möjligheter att täcka aktuella eller framtida socialhjälsbehov med hjälp av statliga bosättningslån. Omläggningen förutsätter därför att kommunerna ikläder sig någon form av ansvar för lånens återbetalning till staten. De totala effekterna för kommunerna torde ändå bli minskade utdebiteringsbehov. För staten blir effekterna minskade kostnader för administration, men kommunerna bör erhålla kompensation för de nuvarande låneförlusterna.

Tidigare har framhållits att den nuvarande informationen om bosättningslånen inte är tillräcklig. Detta är en angelägen lokal konsumentpolitisk angelägenhet. För närvarande sker en omfattande uppbyggnad av kommunernas allmänna informationsfunktioner. Överförs bosättningslåneverksamheten till kommunerna bör detta garantera en betydligt bättre information för närvarande.

Familjepolitiska kommittén har, som tidigare påpekats, haft till uppgift att även se över verksamheten med statliga bosättningslån. Uppdraget har inte innefattat en total översyn utan endast avsett vissa delar av reglerna för ansökningsprövningen. Kommitténs förslag innebär av dessa orsaker inte någon reell förändring av verksamhetens karaktär, utan förslaget bedöms endast medföra en viss mindre ökning av kostnaderna för avkortning eller avskrivning av lån. Däremot innebär kommitténs förslag en kostnadsökning för kommunerna på ca 0,2 milj. kr. genom att dessa föreslås överta ortsombudens verksamhet.

Enligt vår uppfattning innebär den översyn familjepolitiska kommittén utfört inom ramen för sina direktiv en för snäv begränsning av verksamheten med statliga bosättningslån i framtiden, med hänsyn till verksamhetens betydelse från familjepolitisk och konsumentpolitisk synpunkt. Vi förordar därför att en mera allmän översyn sker av den nuvarande verksamheten i enlighet med vad som skisserats i det

föregående. Det är uppenbart att snabba insatser krävs på detta område, varför översynen kan behöva ske på departementsnivå. En sådan översyn utesluter inte att familjepolitiska kommitténs förslag genomförs som en delreform i avvaktan på resultat av den här förordade, mera omfattande översynen.

Under hänvisning till det föregående föreslås

att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av verksamheten med statliga bostättningslån, med beaktande av behovet av en ökad information om låneverksamheten och låneverksamhetens effekter från familjepolitiska och konsumentpolitiska synpunkter.

Stockholm den 16 januari 1973

ÅKE WICTORSSON (s)

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s) LILLY BERGANDER (s)